

Broar och ängar vid Nittälven

– mellan Uvbergsbron och Tallåsbäcken

L2021:7997, L2021:7999, L2021:8001
Ljusnarsbergs socken och kommun
Västmanland

Johnny Rönngren

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB

Radiatorvägen 11, 702 27 Örebro

Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se

arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

Översiktskarta över Örebro län med platsen för inventeringen markerad i rött.

© 2021 Arkeologgruppen AB
Arkeologgruppen rapport 2021:42

Författare	Johnny Rönngren
Kvalitetsgranskning	Annica Ramström
Grafisk form	Nina Balknäs
Omslagsfoto	Uvbergsbron omkring 500 meter nordöst om den äldre bron (objekt 1). Foto från nordöst.
Foto	Arkeologgruppen AB om inte annat anges i figurtexten.

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgängliga på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

Fastighetskartan: © Lantmäteriet Dnr: R50223371_200001

Terrängkartan, samt GSD-Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0)

Broar och ängar vid Nittälven – mellan Uvbergsbron och Tallåsbäcken

L2021:7997, L2021:7999, L2021:8001
Ljusnarsbergs socken och kommun
Västmanland

Johnny Rönngren

Tekniska och administrativa uppgifter

Län	Örebro
Kommun	Ljusnarsberg
Landskap	Västmanland
Socken	Ljusnarsberg
Fastigheter	Ett flertal
Fornlämningsnummer	L2021:7997, L2021:7999, L2021:8001
Lämningstyp	Broar
Datering	Historisk tid

Typ av undersökning	Inventering
Arkeologgruppens projektnummer	P21050

Projektledare	Johnny Rönngren
Fältpersonal	Ebba Knabe, Johnny Rönngren

Undersökningstid	Augusti 2021
Undersökt yta	Fyra objekt inventerades
Inmätningsteknik	Hand-GPS
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

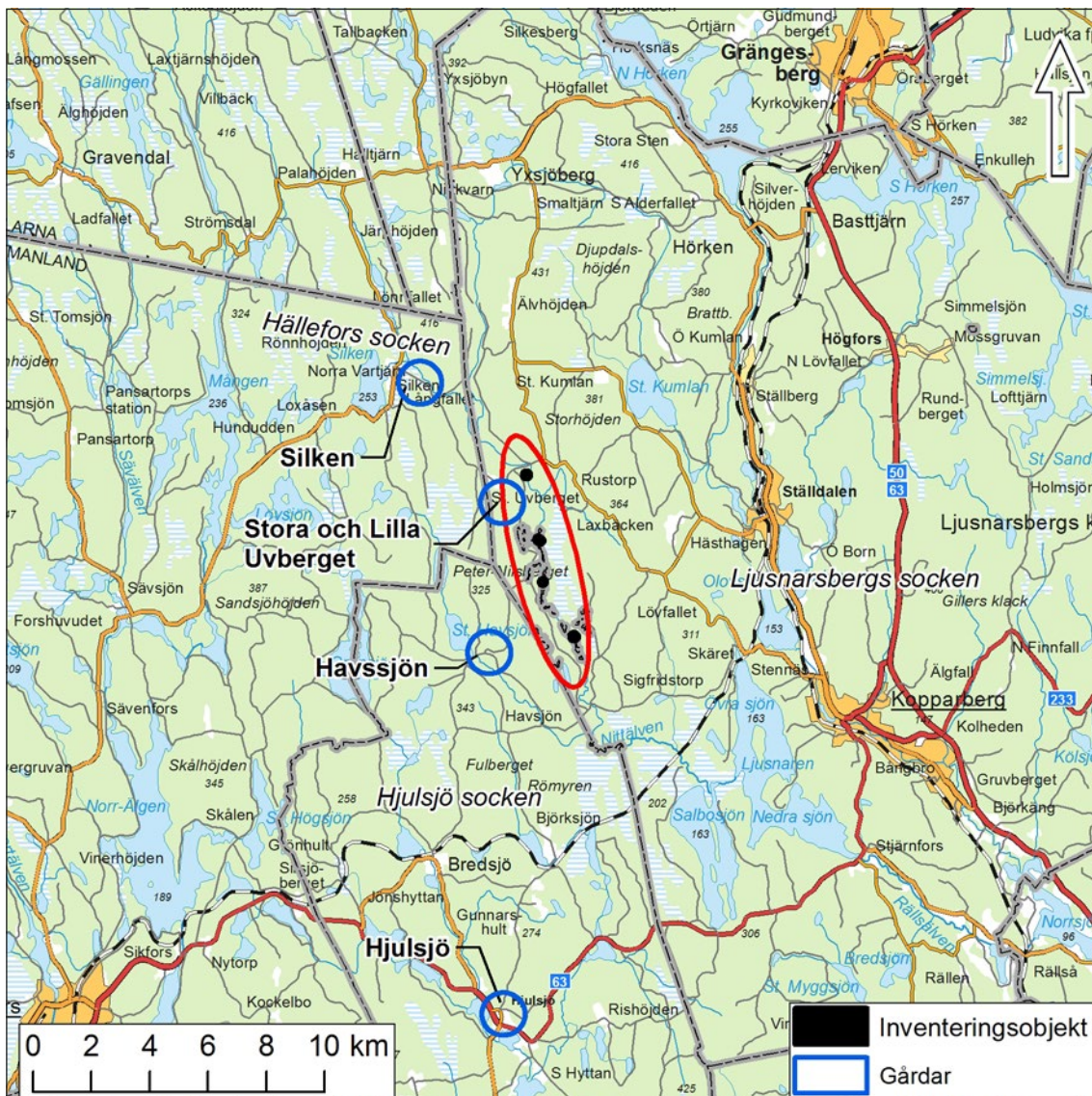
Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Inga fynd påträffades.

Innehållsförteckning

Inledning	5
Resultat.....	5
Objekt 1: bro – L2021:7997	7
Objekt 2: bro – L2021:7999	10
Objekt 3: bro – L2021:8001	13
Objekt 4: bro – ej registrerad	16
Nittälvsängarna.....	19
Åtgärdsförslagets konsekvens.....	21
Referenser	22
Bilagor	23
<i>Bilaga 1. Kartbilaga.....</i>	<i>23</i>

Figur 1. Karta över området för de inventerade objekten markerade med svart prick, inom en röd oval för förtydligande. I rapporten omnämnda gårdar är markerade med blå cirkel. Skala 1:250 000.

Inledning

Bakgrunden till ärendet var att naturreservatförvaltare och handläggare på Länsstyrelsen Örebro, enheten Vatten och Naturmiljö, vid fältinventering inför planerade vattenvårdsåtgärder, hade observerat förmodade lämningar efter broar. De hade observerats på två platser och vid jämförelse med härads-kartan från åren 1864-67 kunde konstateras att vägar som korsade vatten-draget funnits i nära anslutning vid observationsplatserna, vilket ytterligare stärkte antagandet att man påträffat brolämningar. Efter överläggning mellan enheterna 'Vatten och Naturmiljö' och 'Plan och Kultur' på Länsstyrelsen i Örebro län fick Arkeologgruppen AB i uppdrag att undersöka de eventuella brolämningarna i form av en inventering. Syftet var att fastställa om synliga lämningar fanns kvar samt att fastställa ålder och funktion. Vid inledande kartstudier av Arkeologgruppen AB observerades att ytterligare två broar funnits i närområdet, vilka också besöktes i samband med fältinventeringen. Sammanlagt inventerades därmed fyra platser efter broar.

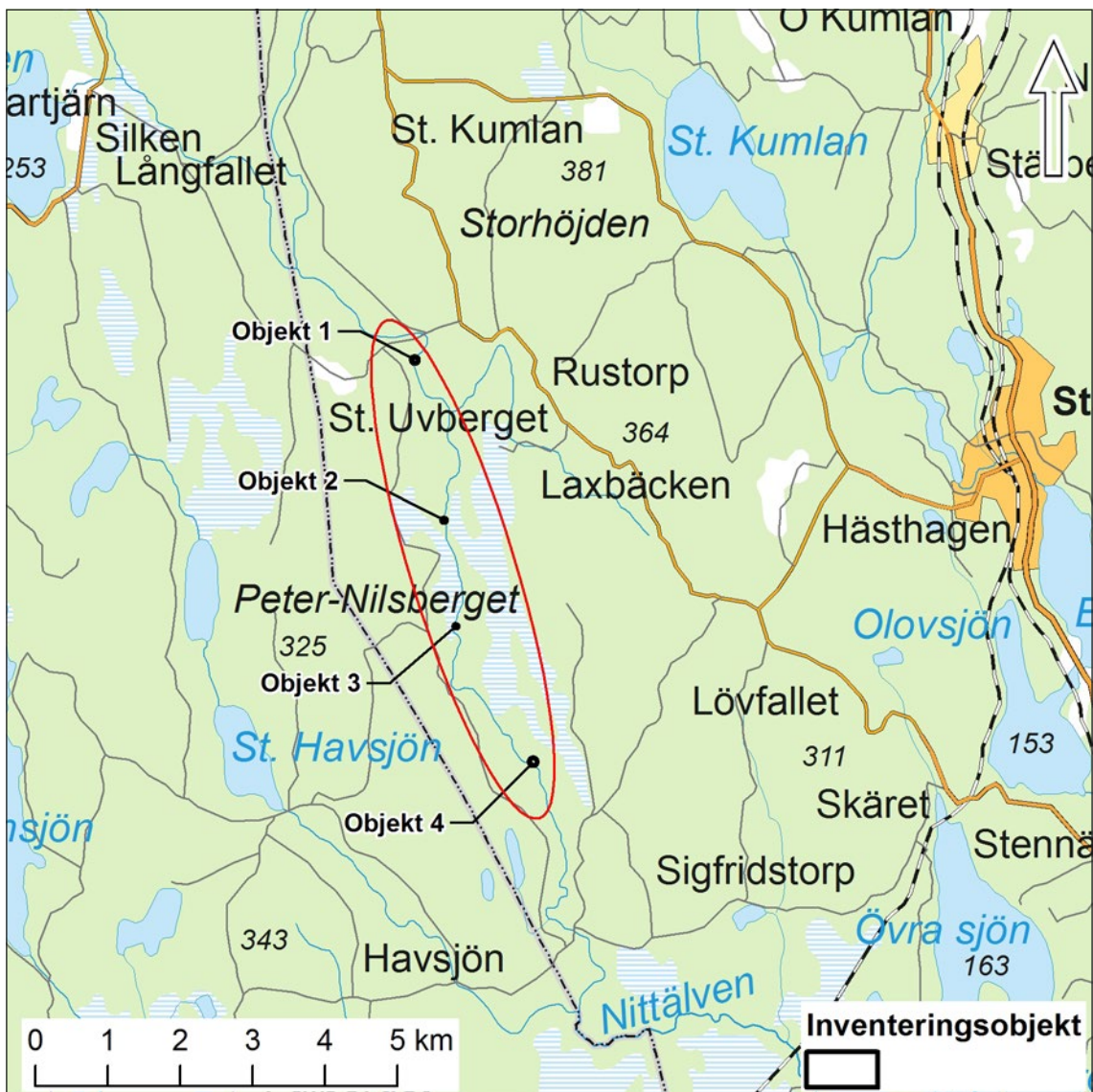
Förutom broarna önskade även Länsstyrelsens handläggare inom en-heten 'Vatten och naturmiljö' en historisk genomgång av historiskt kart-material över de vattenanknutna våtmarksängar, som omgav broarna, i syfte att fastställa dess ålder. De marker som under historisk tid utgjorde våtmark-sängar är idag våtmarker och de kan eventuellt komma att beröras av vatten-vårdsåtgärder i framtiden.

Resultat

Vid de fyra platser som inventerades påträffades inga synliga lämningar, men utifrån historiskt kartmaterial fanns belägg för att tre broar funnits, vilka registrerats.

Obj nr	L-nr	Lämningstyp	Antikvarisk bedömning	Beskrivning
1	L2021:7997	Bro	Ingen antikvarisk bedömning	Inga synliga lämningar. Bro med väg som leder till Stora Uvberget. Tidigt 1700-tal.
2	L2021:7999	Bro	Ingen antikvarisk bedömning	Inga synliga lämningar. Bro med väg som leder till Lilla Uvberget. Sent 1700-tal.
3	L2021:8001	Bro	Ingen antikvarisk bedömning	Inga synliga lämningar. Oklart syfte med bron. Förekommer i karta från år 1796.
4	–	Ej registrerad bro	–	Inga synliga lämningar. Inga kartbelägg för bro.

Tabell 1. Objekttabell.

Figur 2. Översiktskarta med inventeringsobjekten markerade med svart prick, inom röd oval. Skala 1:100 000.

Objekt 1: bro – L2021:7997

Bro, uppgift om. Bron och en väg är synlig i en delningskarta som upprättades åren 1796-1798 och även i häradskartan från åren 1864-1867 (LMS 1796:S48-1:3; RAK 1864-67:J112-81-9). Enligt kartan förband bron och vägen gården Stora Uvberget med vägar som ledde till Ställdalen och Nya Kopparberg. Gården Stora Uvberget var belägen omkring 1 kilometer väster om bron och omnämns första gången i en husförhörlängd från år 1722 (Husförhör 1722:255). Den var belägen alldeles invid sockengränsen mellan Ljusnarsberg och Hällefors.

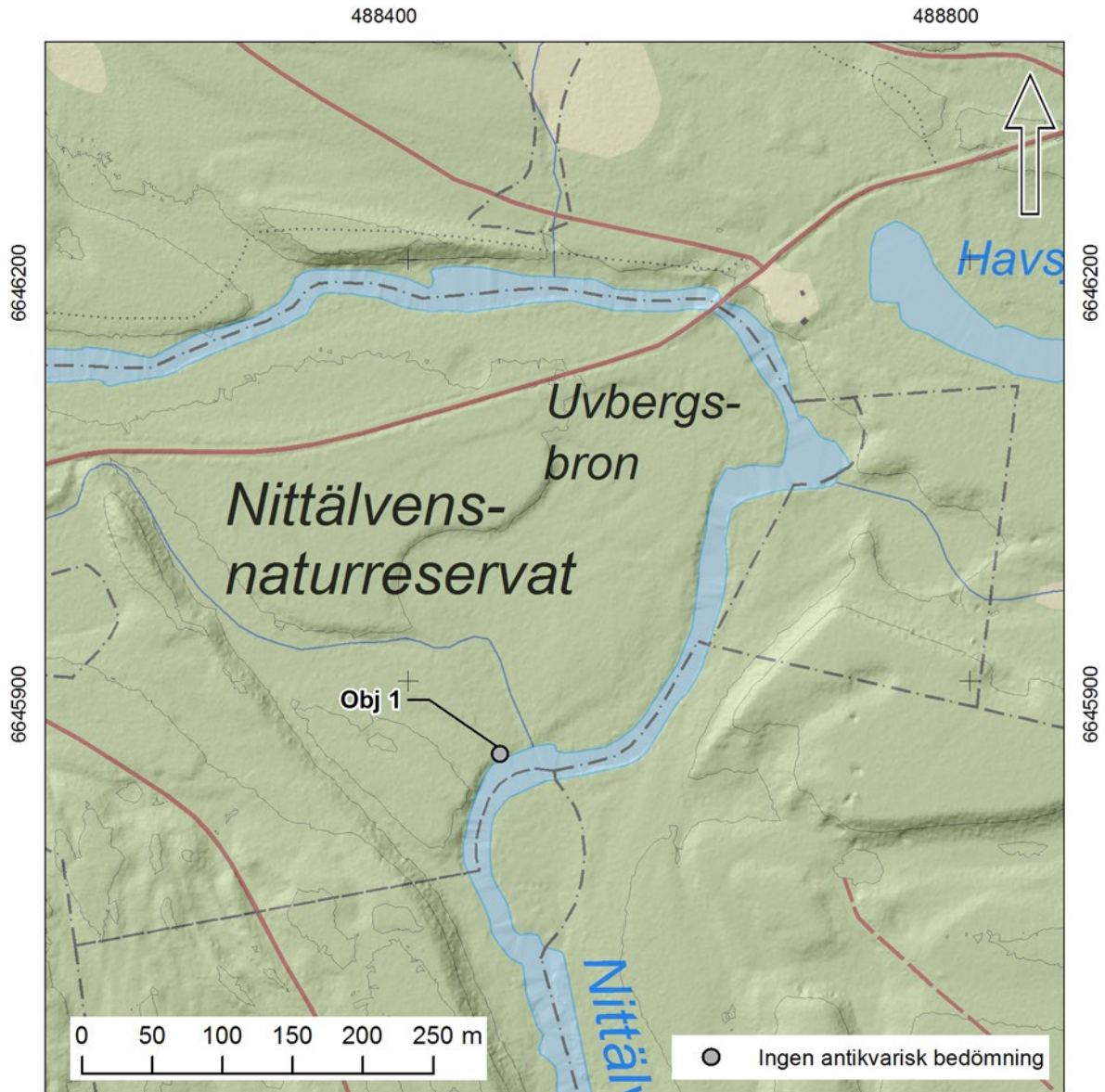
Brons syfte har sannolikt varit att förbinda gården Stora Uvberget med vägnätet på den östra sidan om bron. Därmed kan förekomsten av en bro vid platsen dateras till tidigt 1700-tal.

Vid fältinventering påträffades inga synliga lämningar efter bron. Den nordvästra älvfåran utgjordes av en ytterkurva emot en moränslänt som sannolikt urgröps vid höga vattenflöden, varför inga lämningar kunde observeras. Vid den sydöstra stranden var terrängen lägre belägen men beväxt med våtmarksväxtlighet som gjorde att inga lämningar syntes.

Då bron inte påträffades annat än i kartmaterialet bedöms den som ingen antikvarisk bedömning.

Figur 3. Vid platsen för objekt 1 var vattendragets nordvästra sida uteroderad. Foto från söder.

Figur 4. Objektkarta över objekt 1. Läge för objekt 1 är baserad på karta från år 1796.
Skala 1:5 000.

Figur 5. Utdrag ur karta från år 1796 som visar platsen för tidigare bro över Nittälven (LMS 1909:18-LJU-28). Skala 1:5 000.

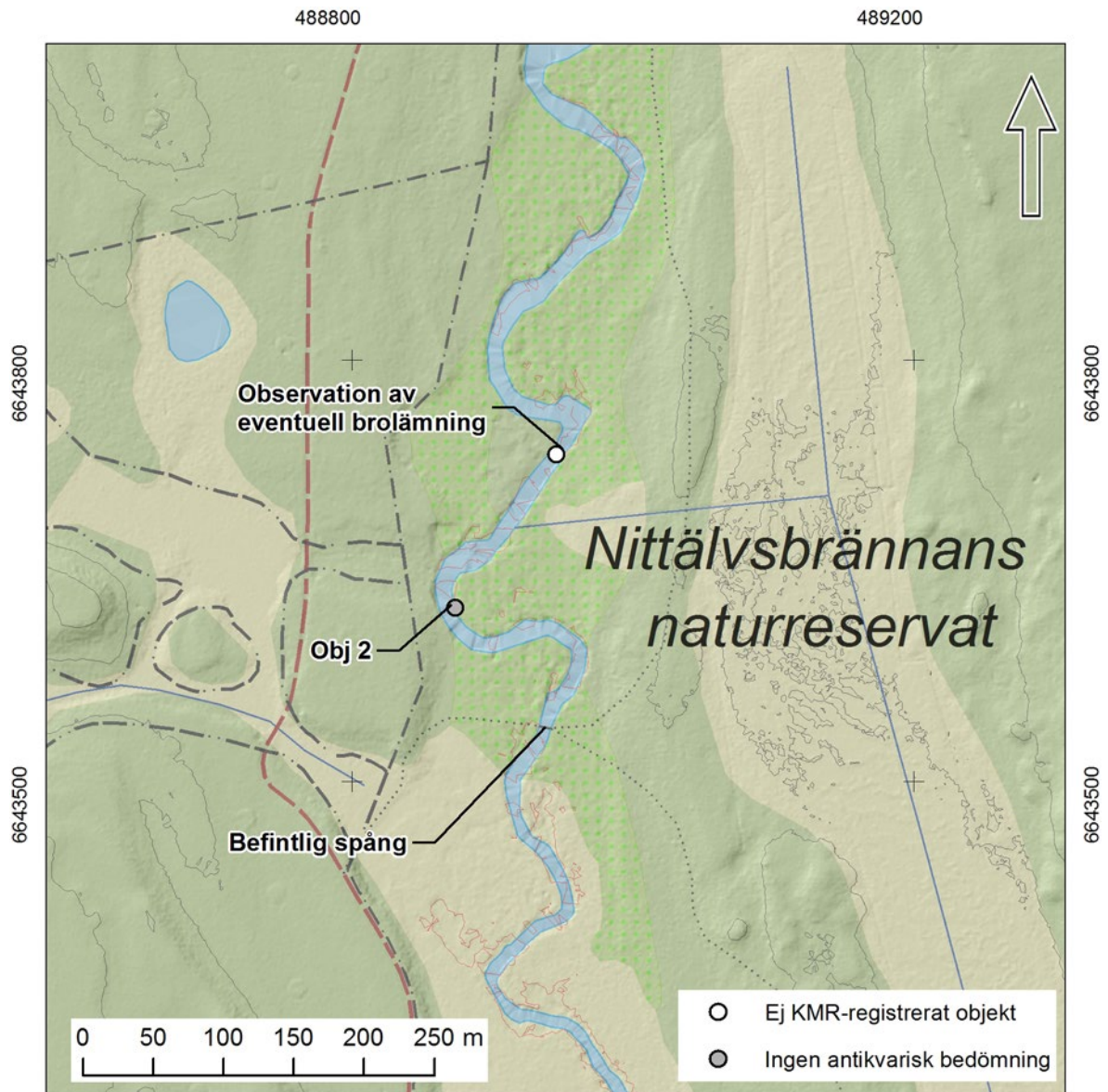

Figur 6. Den förmodade platsen för tidigare bro (objekt 2). Vattendragets västra sida visar blottad morän medan östra stranden är täckt av hög växtlighet. Foto från sydöst.

Objekt 2: bro – L2021:7999

Bro, uppgift om. Enligt den äldsta detaljerade delningskartan från åren 1796–1798 (LMS 1796:S48-1:3) ses vägen, hörande till bron, inkomma från nordväst vid gården Lilla Uvberget och avslutas tvärt omedelbart öster om bron. I den senare upprättade häradskartan från åren 1864–1867 (RAK 1864-67:J112-81-9) ses emellertid vägen fortsätta mot sydöst för att leda vidare till vägen emot Ställdalen och Nya Kopparberg. Brons syfte har sannolikt varit att förbinda gården Lilla Uvberget med vägnätet på den östra sidan om Nittälven. Därmed kan förekomsten av en bro dateras till mitten, eller senare delen, av 1700-talet då Lilla Uvberget sannolikt byggdes under mitten av 1700-talet av svärsonen eller barnbarnet till ägaren av Stora Uvberget. I husförhören görs ingen åtskillnad mellan "Stora" och "Lilla" Uvberget, men år 1748 anges att det till skillnad från tidigare år, fanns två hushåll i Uvberget sedan ägarens svärson inflyttat med familj (Husförhör 1748:106). År 1782 inlämnar sonen, till ovan nämnda svärson, en karta till Bergstinget över sitt nybygge "uti uvberget" varvid nybygget skattläggs (LMS 1781:S48-1:12). Kartans utformning över gården är direkt jämförbar med utformningen av Lilla Uvberget enligt häradskartan åren 1864-1867 (RAK 1864-67:J112-81-9).

Vid fältinventeringen påträffades inga synliga lämningar efter bron. Sammanlagt besöktes tre platser, vilka kunde utgöra eventuell plats för bron. Kartan från åren 1796–1798 och häradskartan åren 1864–1867 uppvisar en mindre skillnad vad gäller brons läge varför båda kontrollerades (LMS 1796:S48-1:3; RAK 1864-67:J112-81-9). Länsstyrelsens handläggare på Vatten

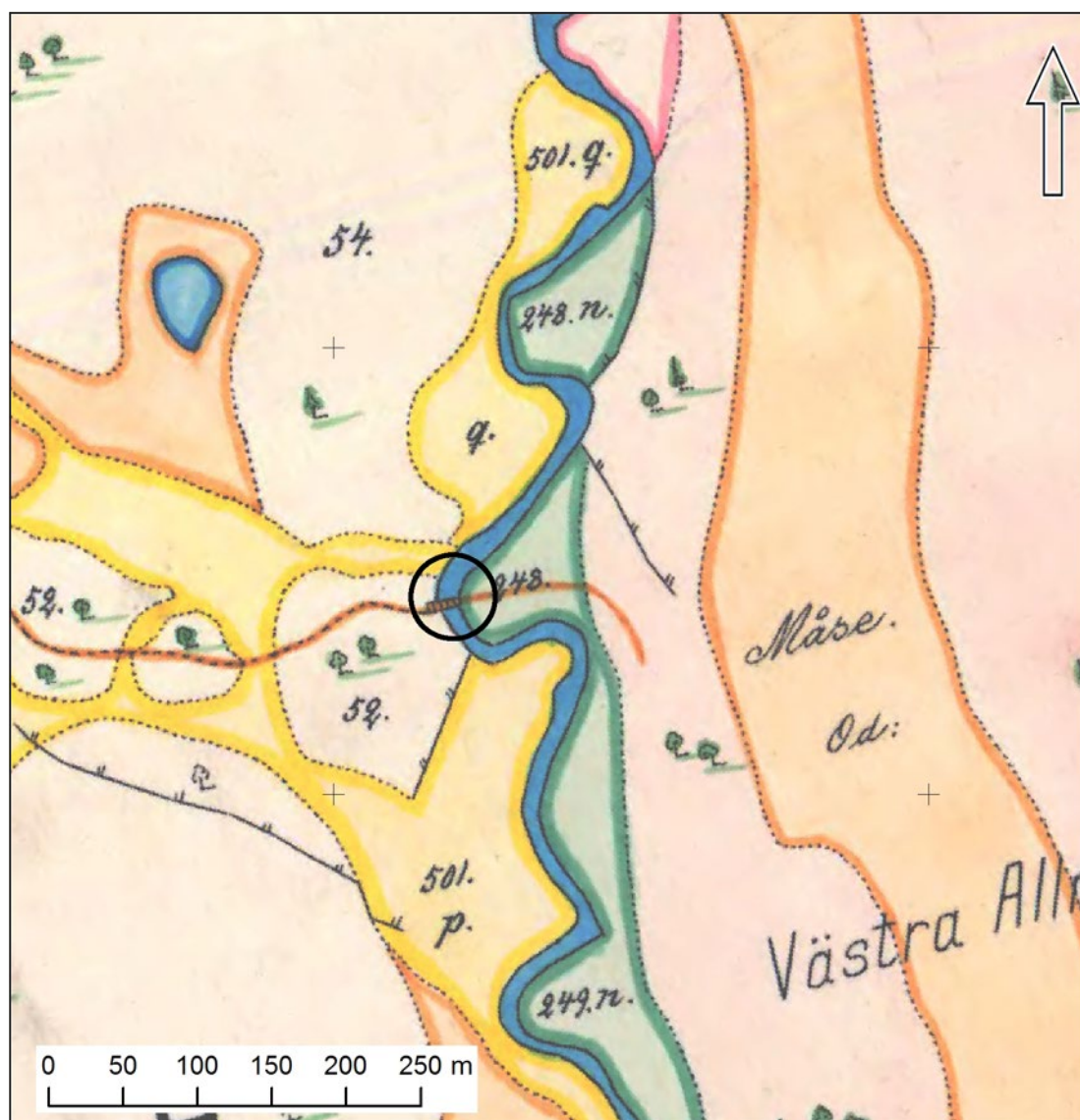

Figur 7. Objektplan över objekt 2. Den första observationen av förmodad brolämning av naturreservatsförvaltare hade påträffats omkring 150 meter norr om brons tidigare läge. Skala 1:5 000.

och Naturmiljö' hade efter observation av stenar i vattendraget föreslagit en plats omkring 150 meter norr om brons läge enligt kartan från åren 1796–1798.

Den nu utmarkerade platsen för bron utgörs av det läge den hade enligt karta från åren 1796–1798. Platsen utgörs av en svag förhöjning på västra sidan om vattendraget medan östra sidan utgörs av plan mark. Vattendraget är förhållandevis smalt på platsen, omkring 5 meter, medan den ned- och uppströms är bredare. Vattendragets sidor kantades av växtlighet och till viss del blottad morän som förefaller eroderas ut vid höga flöden.

Då bron inte påträffades annat än i kartmaterialet bedöms den som ingen antikvarisk bedömning.

Figur 8. Utdrag ur karta från år 1796. Från väster löper en väg över ett flertal höjder innan den korsar Nittälven. Skala 1:5 000.

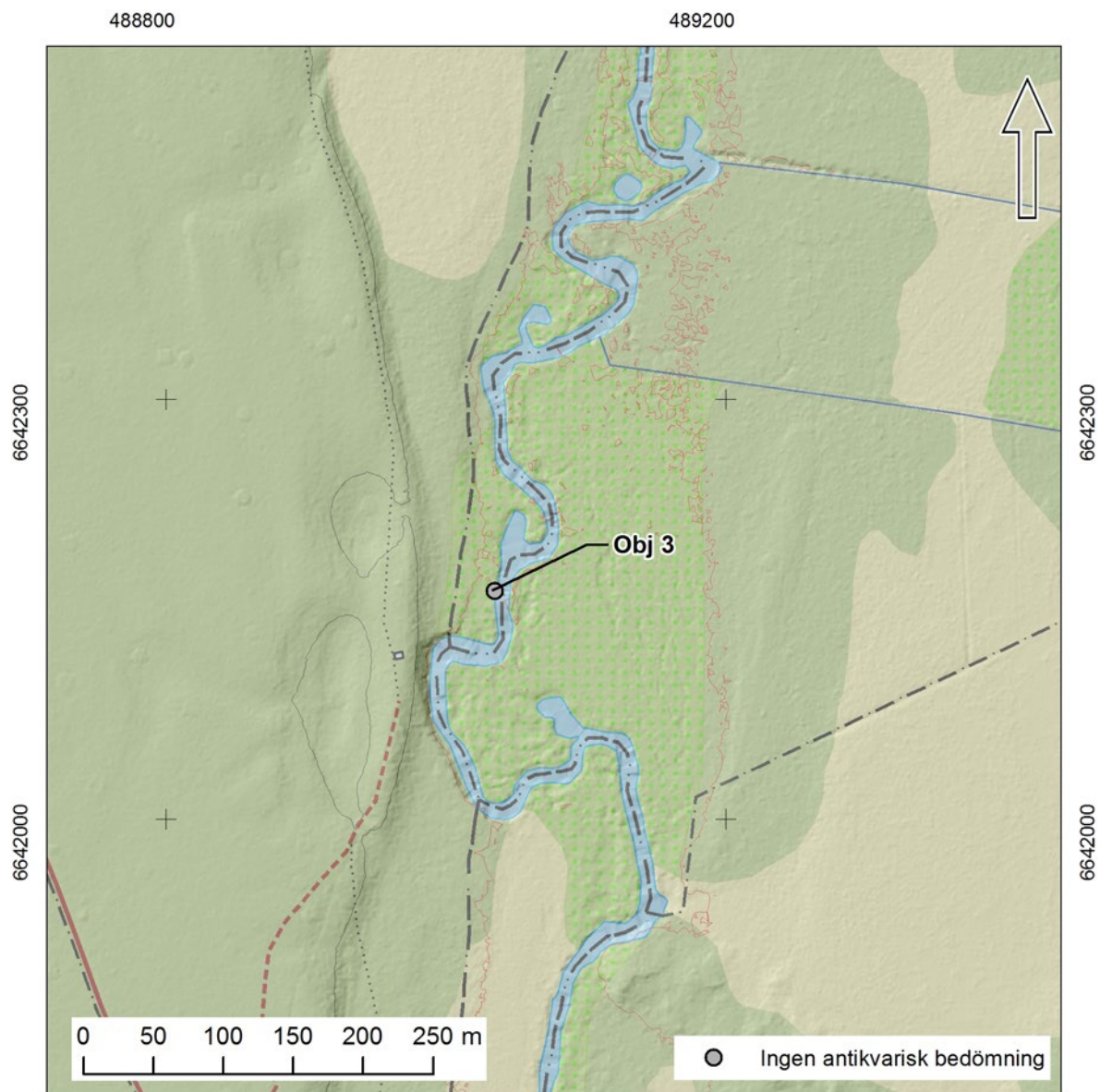
Figur 9. Den förmodade platsen för den tidigare bron. Vattendragets sidor är täckta med hög växtlighet. Foto från sydväst.

Objekt 3: bro – L2021:8001

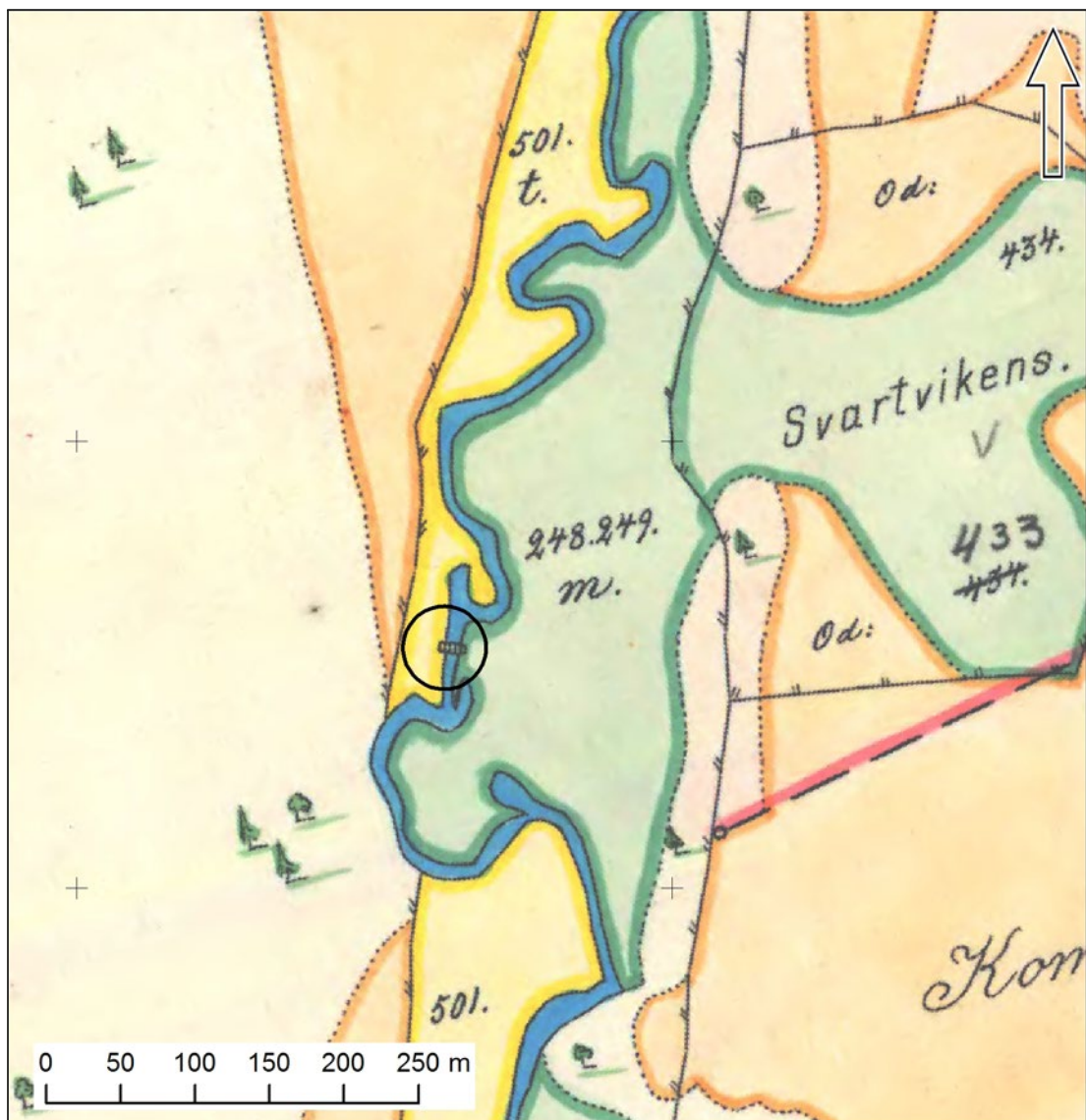
Bro, uppgift om. Bron förekommer enbart utritad i den äldsta, detaljerade kartan från åren 1796–1798 (LMS 1796:S48-1:3). Inga tillhörande vägar finns utritade. Att det faktiskt rör sig om en bro bekräftas av ett senare upprättat delningsprotokoll från år 1799 där en äng vid bron över Nittälven omnämns (LMA 1909:18-LJU-28). Brons syfte och koppling är osäker. Ängsägarna är på platsen uppdelade så att de boende i Hjulsjö socken ägde ängarna på västra sidan vattendraget och de boende inom Ljusnarsberg ägde ängarna på östra sidan. Därmed finns inget som direkt motiverar att ägarna till ängarna behövt korsa vattendraget. Avsaknaden av en utritad väg försvårar ytterligare tolkningen av brons syfte.

Inga synliga lämningar efter en bro fanns på platsen som utgörs av plan mark på båda sidor om vattendraget. Vid inventeringstillfället var strandkanterna beväxta med hög växtlighet, vilket försvårade inventeringen. Vattendragets bredd vid platsen är omkring 5 meter.

Då bron inte påträffades annat än i kartmaterialet bedöms den som ingen antikvarisk bedömning.

Figur 10. Objektplan över objekt 3. Skala 1:5 000.

Figur 11. I kartan från år 1796 syns en bro som även finns omnämnd för kartlittra "501t". Ingen tillhörande väg har utritats. Skala 1:5 000.

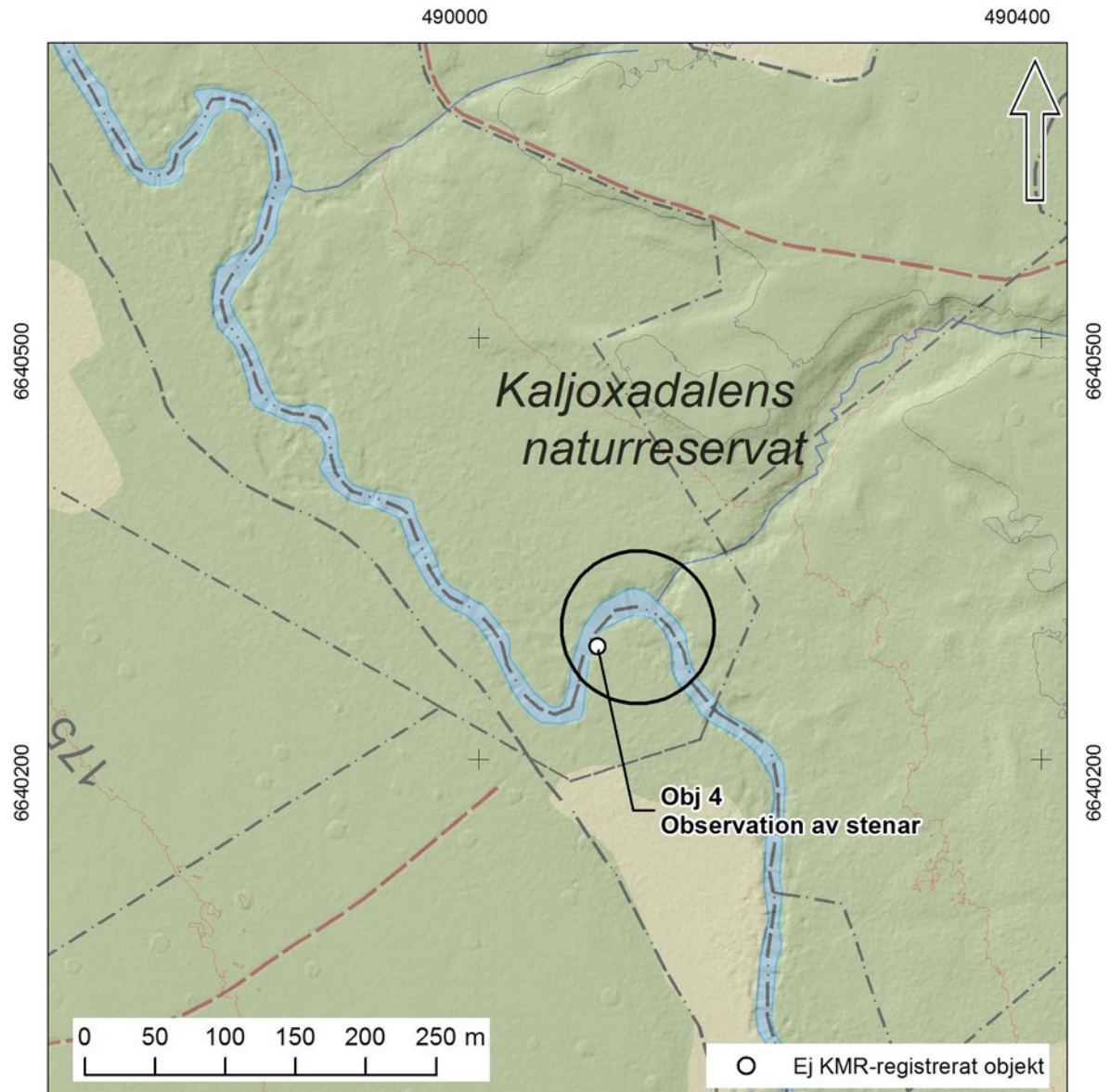
Objekt 4: bro – ej registrerad

Eventuell bro, enligt fältobservationer från naturreservatsförvaltare och handläggare vid Länsstyrelsen 'Vatten och Naturmiljö'. Stenar i vattendraget hade observerats och häradskartan visar att en väg ses leda fram till platsen från söder.

Vid fältinventeringen påträffades inga lämningar som tydligt och klart kunde tolkas utgöra en del av en bro. Två stenar med en storlek om 0,6 och 1 meter, fanns mitt i vattendraget och i vattnet invid den nordöstra strandkanten fanns en samling om tiotalet stenar med en storlek om 0,3–0,6 meter. Vid vardera strandkanten fanns inga synliga lämningar i form av ytterligare stenar eller delar av raserad kallmurning som tyder på att en bro funnits på platsen. Både bro och vägar saknas på platsen enligt karta från åren 1796-1798 (LMS 1796:S48-1:3; LMA 1909:18-LJU-28).

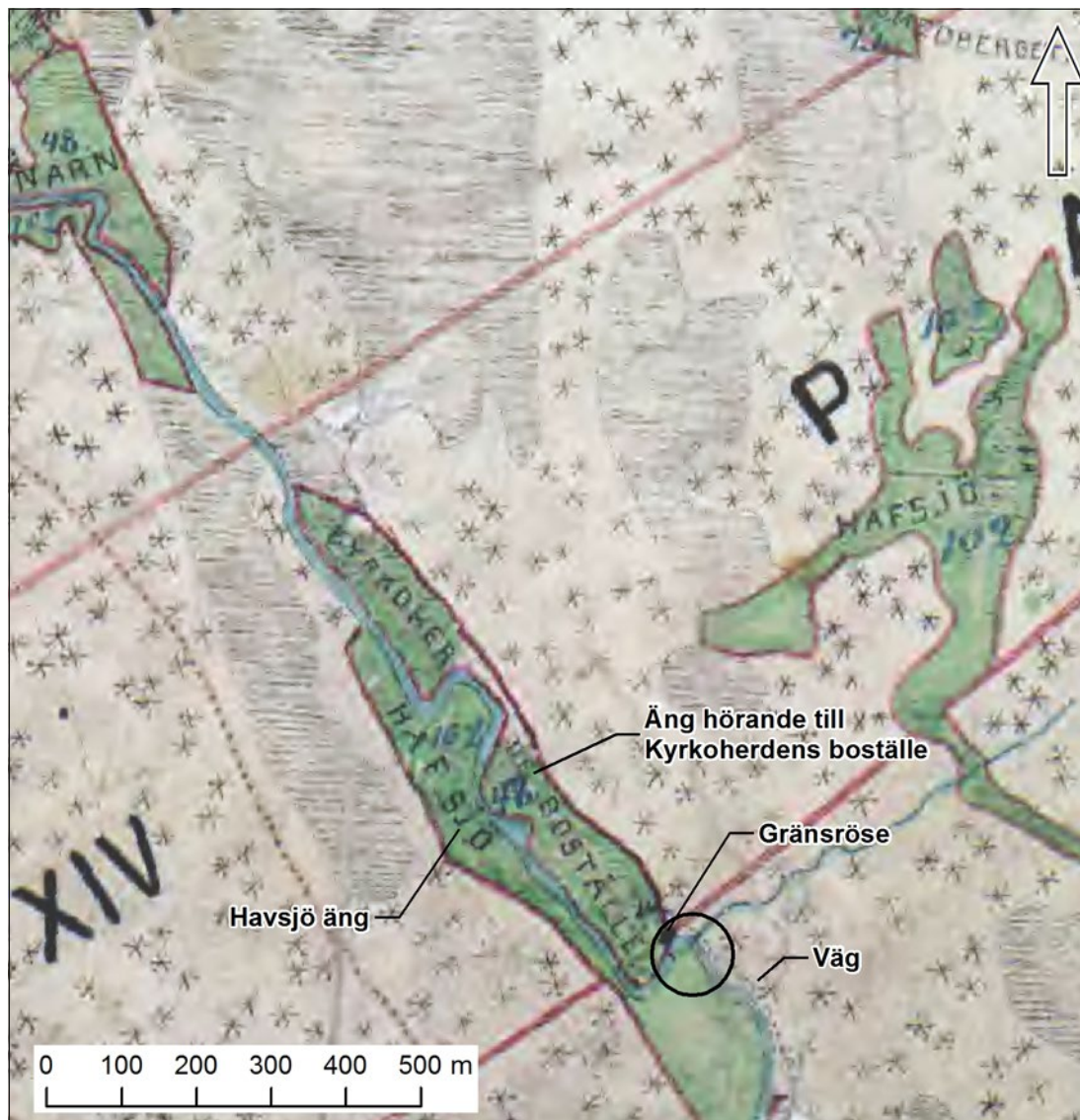
Figur 12. De stenar som har observerats och förmodats utgöra rester av en brolämning (objekt 4). Foto från söder.

Figur 13. Läge för observerade stenar i vattendraget (se figur 13). Skala 1:5 000.

Häradskartan från åren 1864–1867 anger, som ovan nämnts, att en väg löper fram till platsen från söder (RAK 1864-67:J112-81-9). Marken vid vattendraget utgjordes av ängsmark som ägdes av Kyrkoherdebostället och Havsjö by. Vägen förefaller sluta invid ett eventuellt gränsröse som är markerat i kartan med en svart prick. Då vägen inte korsar vattendraget bör en bro inte ha funnits på platsen vid denna tid. Enligt en beskrivning från 1950-talet över kyrkoherdens ängar vid Nittälven nyttjades ängarna för slåtter och mulbete av arrendetorpere. Efter år 1915, då arrendetorpen inte längre nyttjades, anges ängarna enbart nyttjats till mulbete av de boende vid Nittälven (LMA 1909 18-LJU-28:328).

Bron registreras inte då varken synliga lämningar eller historiskt källmaterial påträffades som tyder på att en bro funnits på platsen.

Figur 14. Utdrag från häradskartan över området kring objekt 4. Enligt kartan finns ett gränsröse, markerat i form av en svart prick längs den röda gränslinjen. Längs vattendragets östra sida löper en väg från söder fram till kyrkoherdens ängsmark. Skala 1:5 000.

Figur 15. Tidigare ängsmark ägd av Havsjö, på västra sidan om Nittälven i Nittälvsbrännans naturreservat. Foto från norr.

Nittälvsängarna

Längs den berörda sträckan mellan de brolägen som inventerades, det vill säga mellan Uvberget och södra änden av Kaljoxadalens naturreservat, har Nittälven under historisk tid kantats av ängsmark, de så kallade Nittälvsängarna. Ängarna förekommer bland annat i den äldsta delningskartan från år 1796 och i häradskartan från åren 1864-67. Bredden på ängarna varierade från 20-200 meter räknat från strandkanten, men vanligen var de 20-50 meter i bredd, se figurerna 20-23. Ängsmarkerna var belägna i våtmarksområden som ännu är synliga i landskapet. Man har därmed utgått från naturliga våtmarker som hävdats till ängsmark genom slätter.

Enligt kartan från åren 1796-1798 och häradskartan från åren 1864-1867 var ängarna uppdelade mellan ägare från tre olika socknar: Ljusnarsberg, Hällefors och Hjulsjö (LMS 1796:S48-1:3; LMA 1909:18-LJU-28). Ängarna som var belägna på östra sidan om vattendraget ägdes främst av boende i Ljusnarsbergs socken medan västra sidan ägdes av boende i grannsocknarna Hjulsjö och Hällefors. Det fanns emellertid enstaka ängsmarker, belägna i mossar omkring 250-1000 meter öster om vattendraget som ägdes av boende i Hjulsjö.

Den tydliga uppdelningen där ängsmarkerna längs vattendragets västra sida ägdes av de boende i de västra grannsocknarna Hällefors och Hjulsjö tyder på att Nittälven ursprungligen utgjort en äldre sockengräns som senare justerats i sydvästlig riktning till det som numera utgör kommungräns.

Förskjutningen av sockengränsen kan också ses i kartmaterialet där bland annat Nittälven utgjorde gräns enligt Ljusnarsbergs sockenkarta och i en karta över Grythyttans bergslag från år 1688, se figur 16 och 17 (LMS 1688:S8:14 och S8:16).

Däremot syns gränsen vara förskjuten till sydväst om Nittälven redan i en sockenkarta över Ljusnarsberg som upprättades året därpå, år 1689, se figur 18 (LMS 1689:S48-1:1). Sannolikt återspeglar det att gränserna försköts under denna del av 1600-talet.

Efter det att kartan från åren 1796–1798 upprättats ägde en sammankomst rum vid Ljusnarsbergs gruvstuga år 1799 dit bland annat ägarna av Nittälvens västra ängar anlände. De härrörde från Havsjö och Hjulsjö byar i Hjulsjö socken och Silken i Hällefors socken. Därutöver anlände ombud för de omgivande bruken och representanter från bergslagen i Ljusnarsberg. Vid mötet fastslogs att de sistnämnda inte bestred de "utsocknes bornas urgamla ägande rätt till de så kallade Nittälvs ängarna". Bruken var endast intresserade av skogen och såg inget intresse i ängsmarkerna. I mötesprotokollet anges vidare i ett fall att "Sin ägande rätt till desse ängar beviste Bergsmännen ifrån Hjulsjö med flere äldre documenter redan på 16:de hundralet" (LMA 1909 18-LJU-28:216f).

Vad för dokument som hänvisas till redovisas inte men påståendet styrker ytterligare ovan nämnda antagandet att Nittälvsängarna till äldsta delen varit hävdade sedan 1600-talet och att vattendraget tidigare utgjorde en äldre bygdegräns.

Ängarna ägdes därmed av boende inom Ljusnarsbergs socken och grannsocknarna i Hällefors och Hjulsjö. Distansen mellan gård och äng varierade därmed mellan 1 och 10 kilometer för de boende inom Ljusnarsbergs socken och de utsocknes belägna gårdarna. Varför har man då gjort sig besväret att hävda ängar så långt från sina gårdar? Nittälvsängarna utgörs av naturliga våtmarker som vid upprepade översvämningar i samband med säsongsbetonade högvattenflöden tillförts näringsrikt sediment varför ängarna därmed underhållit sig självt genom sin naturliga "gödsling".

Dessvärre finns ingen värdering av ängarnas produktivitet i det ovan nämnda mötesprotokollet från år 1799 där ängarnas fördelning fastslogs. Inte heller finns någon beskrivning för hur de brukades. Från 1900-tal finns beskrivet att "kyrkoherdens ängar", belägna i södra änden av Kaljoxadalens naturreservat, invid objekt 4, nyttjades för både slåtter och mulbete. Efter år 1915 nyttjades ängsmarken enbart till mulbete (LMA 1909:325).

Vad som tydligt framgår i de äldsta kartorna över området är att även om det var ett flertal gårdar i och utanför Ljusnarsbergs socken som brukade ängarna var deras ängsägor någorlunda sammanhållna längs vattendraget.

Vidare framgår att ängarna var inhägnade på skogssidan och därmed avskilda från brukets skogar. Inhägnaden av ängarna berodde troligtvis på att man ville skydda ängarna från kreatur som eventuellt släpptes ut i brukets skogar till mulbete.

Därutöver är det svårt att säkert fastställa hur ängarna nyttjades annat än att utgå från hur våtmarksängar generellt nyttjas (se Westin & Lennartsson 2019). Sannolikt har årliga vattenflöden styrt om ängarna varit möjliga att slå och troligen har ängarna slagits enligt ett roterande schema där vissa ängsskiften givits möjlighet att återhämta sig en eller flera säsonger innan de återigen slagits. Det slagna gräset har därefter torkats och förvarats på plats i hölador varifrån man efter behov transporterat det hem till gårdens djur under vinterhalvåret. Uppgifter om mulbetet inom ängsägorna härrör från 1900-tal men kan ha förekommit även i äldre tider. Utifrån ett arbets-effektivt perspektiv kan nyttjandet av Nittälvsängarna tyckas vara ineffektivt. Transporten mellan gård och äng var lång. Man kan dock betrakta det kontinuerliga bruket av Nittälvsängarna som en form av spridningsrisk, exempelvis gentemot tillfälliga extremväder där torka kunde slå ut hårdvallsängar medan våtmarksängarna var mer resistent.

Åtgärdsförslagets konsekvens

De planerade åtgärderna innebär att skapa trösklar i vattendraget som medverkar till att skapa naturligt höga vattenflöden vid högflöden. Dessa årliga högflöden förmodas ha försvunnit sedan man i och med flottledens upprättande i Nittälven, under sent 1800-tal, har rensat vattendraget på stenar. Därmed önskade Länsstyrelsen veta om det fanns bevarade brolämningar inom sträckan som eventuellt kunde påverkas negativt av de planerade åtgärderna.

Slutsatsen är att inga tydliga brolämningar har kunnat påträffas. De stenar i vattendraget som har observerats vid platserna kan inte med säkerhet kopplas till brokonstruktioner eller andra lämningstyper. Vid fältinventeringen observerades att Nittälvens ytterfårar emellanåt är eroderade varför man kan anta att eventuella brofästen kan ha försvunnit. Det mest sannolika är att broarna har utgjorts av träbroar och spångar som inte efterlämnat tydliga spår i terrängen sedan de övergivits.

Referenser

Kartor och arkivmaterial

HISTORISKA LANTMÄTERIAKTER

Notera att sockennamnen Nya Kopparberg och Ljusnarsberg omväxlande nyttjats i historisk tid för Ljusnarsbergs socken. Numera har sockennamnet fastställts till Ljusnarsberg.

LANTMÄTERISTYRELSENS ARKIV (LMS)

1688. Landkarta över Grythytte Bergslag, akt S8:14.

1688. Landkarta över Nya Kopparbergs socken, akt 8:16.

1689. Geometrisk karta över Ljusnarsbergs socken, akt S48-1:1.

1741. Geometrisk karta över rålinjerna omkring Nya Kopparbergs socken, akt S48-1:10.

1781. Karta. Mats Matsson uti Ufberget Nybygge, akt S48-1:12.

1796. Storskifte, avmätt åren 1796, 1797, 1798. Delad år 1799.

Karta över största delen av Nya Kopparbergs socken, S48-1:3

LANTMÄTERIMYNDIGHETERNAS ARKIV (LMA)

1856. Karta över åttonde parets skog. Kartan upprättad år 1803, renoverad år 1856 och avritad år 1948, akt 18-LJU-1364.

1909. Karta, Karta i 16 delar över största delen av Nya Kopparbergs socken. akt 18-LJU-28. Kartan är en avritning av akt LMS 1796:S48-1:3.

RIKETS ALLMÄNNA KARTVERKS ARKIV (RAK)

1864-67. Häradsekonomiska kartan, akt Ställdalen J112-81-9.

1864-67. Häradsekonomiska kartan, akt Björksjö J112-81-14.

LJUSNARSBERGS KYRKOARKIV

Husförhörslängder

1722, sid 255

1748, sid 106

Bilagor
Bilaga 1.
Kartbilaga

Figur 16. Landkarta över Grythytte bergslag år 1688 (LMS 1688:S8:14). Enligt kartan fungerade Nittälven som naturlig gräns gentemot Ljusnarsbergs socken.

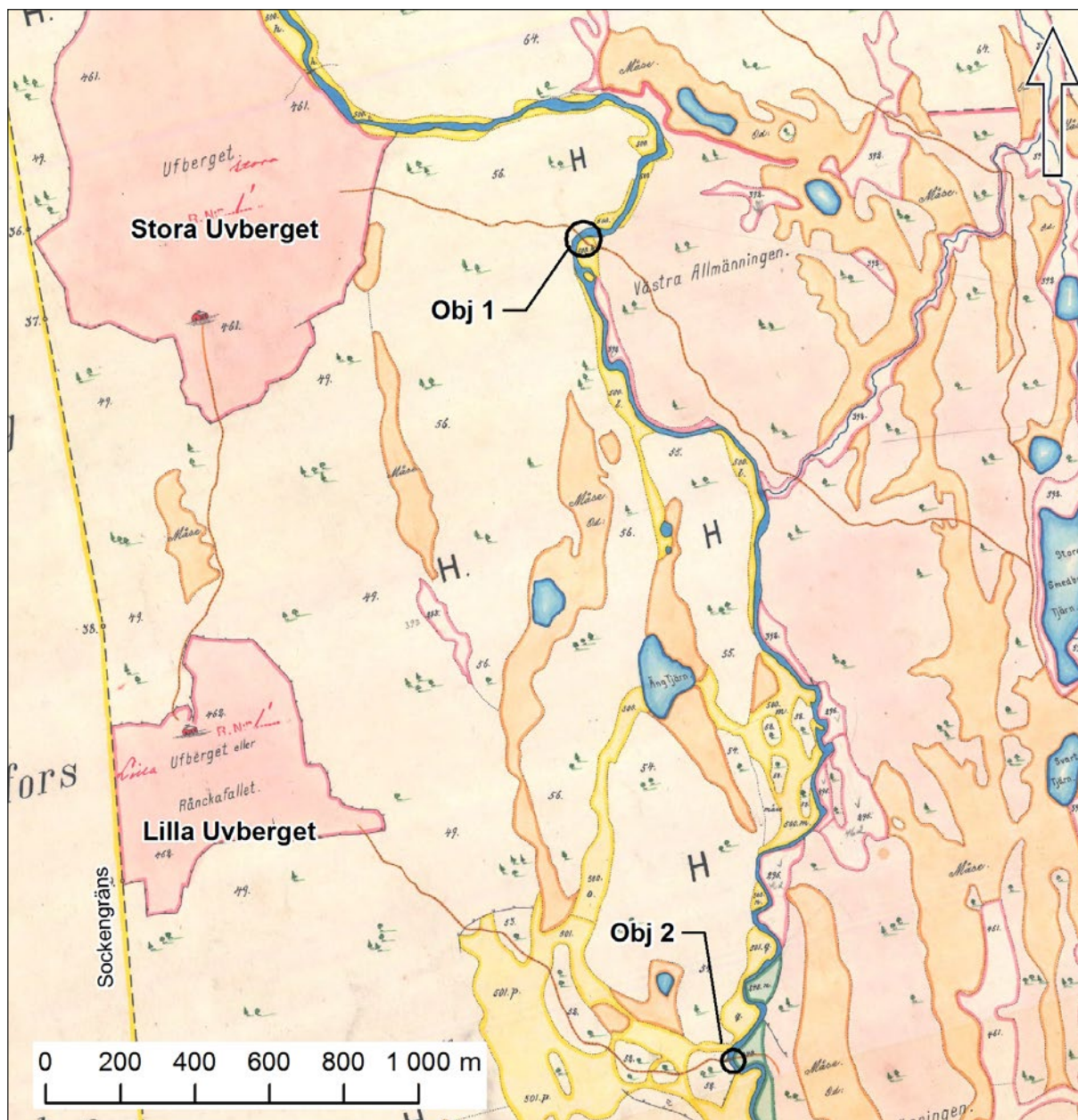

Figur 17. Landkarta över Ljusnarsbergs socken år 1688 (LMS 1688:S8:16). Enligt kartan fungerade Nittälven som naturlig gräns gentemot Hjulsjö socken.

Figur 18. Geometrisk karta över Ljusnarsbergs socken år 1689 (LMS 1689:S48-1:1). Jämfört med äldre kartor ses sockengränsen vara belägen väster om vattendraget. Ett stycke av kartan är bortri-
ven men tillhörande karttext anger att gräns löpt vid Uvberget.

[illegible]

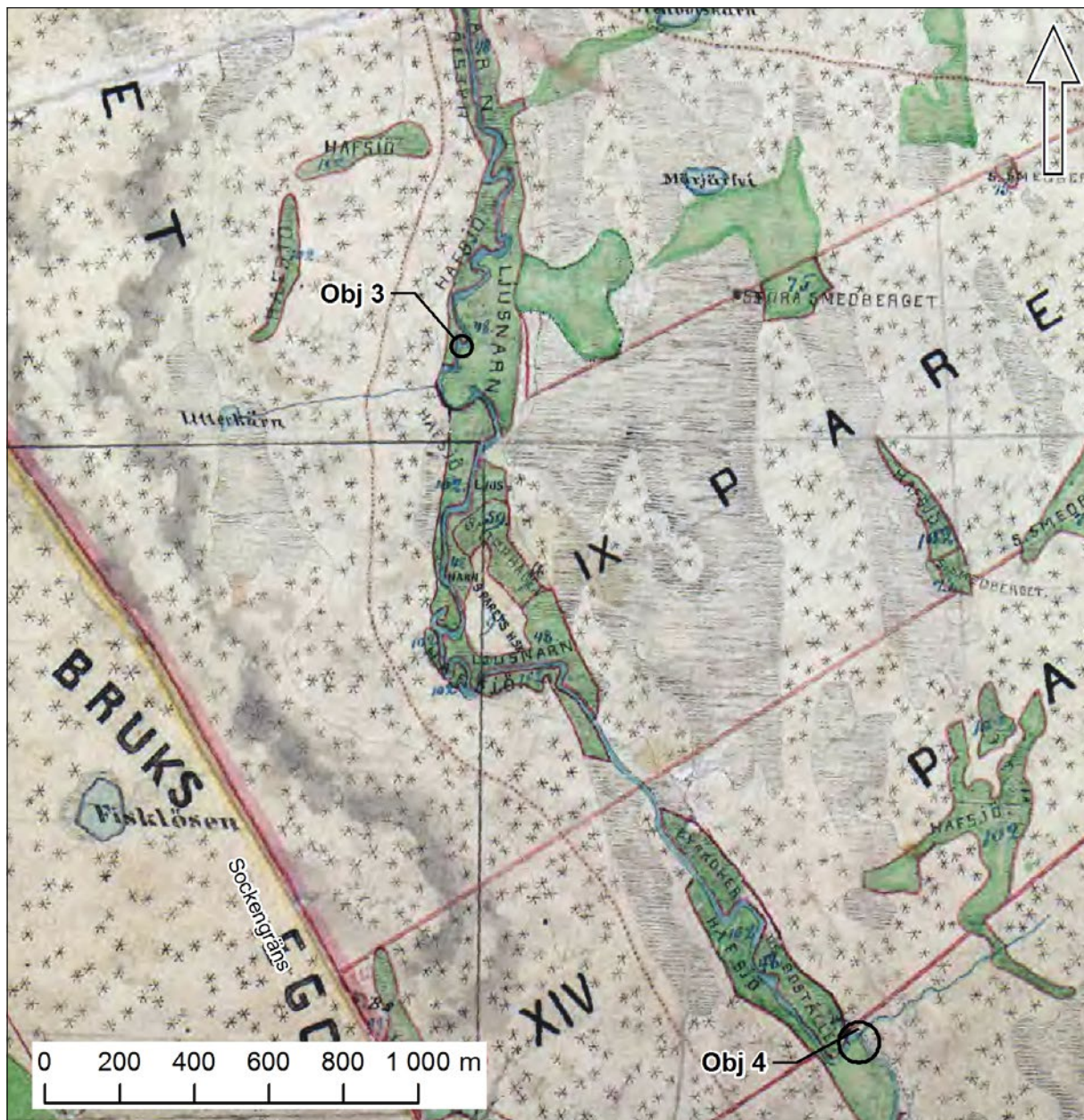

Figur 20. Avritning av karta från år 1796 (LMA 1909:18-LJU-28). I kartan ses lägen för objekt 1 och 2. Vattendraget kantas av ängsmark, markerat med gult och grönt. Mossar är markerade med orange. Skala 1:20 000.

Figur 21. Avritning av karta från år 1796 (LMA 1909:18-LJU-28). I kartan ses lägen för objekt 3 och 4. Vattendraget kantas av ängsmark, markerat med gult och grönt. Mossar är markerade med orange. Skala 1:20 000.

Figur 23. Häradskartan från åren 1864-67 (RAK 1864-67:J112-81-9). I kartan ses lägen för objekt 3 och 4. Vattendraget kantas av ängsmark markerat med grönt och tillhörande ägor. Havsjös ängar hör till ägor belägna i Hjulsjö socken. Skala 1:20 000.

Arkeologgruppen AB

RAPPORT 2021:42

